

Evropa migrantov

1. Etienne Balibar ima v članku prav, ko poudari, da “migranti niso neka plavajoča nerazločena masa”, pri tem pa dodaja, da se običajno ne razume pomena aktualnih migracij, ko se uporablja nedoločeno oznako, še manj pa, ko se za estetiziranje ozadja migracij uporablja oznako “nomadstvo”. Mi smo vedno poudarjali, da je prostor, v katerem se določajo migracije, globoko označen z *ambivalenco*: po eni strani živi v njih (seveda na različnih stopnjah glede na različne izkušnje) neka radikalna instanca, tako rekoč skoraj že osnovana v svobodi, medtem ko na drugi strani delujejo sicer ravno tako radikalne oblike, toda pri tem ne smemo pozabiti, da so slednje oblikovane kot odvzem materialnega in simbolnega; na eni strani imamo torej ponovno sklicevanje na pravičico do dostopa ne samo do produkcije, ampak tudi do potrošnje družbenega bogastva in izvajanja praktične kritike mednarodne delitve dela, na drugi strani pa so učinki in ponovna reprodukcija starih mehanizmov oblasti, izkoriščanja in izobčenja. (prim. Mezzadra 2001)

Zagotovo ni bistvo v neki apologiji nomadizma. Bistvo je kvečjemu v tem, da se ohranja v mirovanju omenjena ambivalenca in poskušajo vrednotiti, analitično in politično, elementi subjektivnega *ekscesa*: migrantska gibanja pomenijo paradigmatški primer glede na vsakršno eksplicitno preprosto in linearno shemo. Namreč, s temi elementi ekscesa, s to nezmožnostjo, da bi se migracije ponovno pripeljale v igro križajočih se faktorjev logike *push and pull*, ki so sami že reducirani zdaj na ekonomske, zdaj na demografske izraze, se igra izziv, ki ga danes migrantska gibanja nosijo v politično teorijo in prakso. (prim. DeGiorgi 2002)

Med drugim lahko dvomimo, in to z dobrimi razlogi, da bi lahko bili “hidravlični” modeli (kot ti, ki smo jih že dolgo gledali prevladovati v migracijskih znanostih) legitimno aplicirani na samo analizo preteklosti: kar smo imenovali ekscesni elementi, so najbrž značilnosti za modernih migracij v njihovi kompleksnosti. (Moulier Boutang 1998) V vsakem primeru gotovo in vedno pogos-

teje priznано tudi v prevladujočem znanstvenem diskurzu pa je to, da takšni migracijski modeli predstavljajo sprednji del vrvi globalnih migracij, karakteriziranih s pomnoženimi migracijskimi modeli, naglim pospeševanjem pretoka, povečanjem kompleksnosti sestav in povečano stopnjo nepredvidljivosti smeri (Casteles-Miller). To, kar vedno bolj karakterizira migracijska gibanja po dobro uvideni definiciji nekega avstralskega raziskovalca, je njihova *turbulenca* (Papastergiadis 2000). Ta element skoči pred oči takoj, ko se skuša rekonstruirati geografija aktualnih premikov populacij: na primer v drugem povojnem stanju je bilo konec koncev precej zlahka mogoče lokalizirati prevladujoče tokove, vključno z začetnimi področji in končnimi cilji, ki so načrtali natančne "sisteme migracij" (prim. Sassen 1996). Danes, prav nasprotno, "tokovi tečejo povsod", in kot je bilo šele pred kratkim ugotovljeno, je vsak poskus, da bi dodelili fenomenu migracij neko "grafično reprezentacijo", je na videz obsojen na šah mat, "edino, če si s tem ne želi prikazati kakšnega krožnika špagetov" (Maciotti-Pugliese).

2. To ni pravi kraj za poskus rekonstrukcije profila "turbulence" na globalni ravni, za prikaz očitnosti subjektivne določnosti nekega procesa, ki v globinah spreminja razporeditev živega dela, tako da določa rojstvo novih transnacionalnih družbenih prostorov in modificira načrt kolektivnih identitet. To je naloga, za katero je vse bolj potrebna čimprejšnja izvršitev in ki terja aktivacijo in koordinacijo velikih kolektivnih energij (za prvi pristop v tem smislu, prim. AA. VV. 2002). To, kar se tukaj lahko in mora narediti, je načrtati pomen turbulence in ekscesnih elementov, značilnih za aktualne migracije, ker so ti elementi nujni za kritično refleksijo *evropske državljanosti*. Prav že citirani Balibar je v zadnjih letih večkrat vztrajal pri strateškem usmerjanju pozornosti na položaj migrantov kot pogoj za vsakršno raziskovanje, ki se bo nanašalo na spremembe statusa državljanosti v Evropi, predvsem pa se s tem meri na vsako politično prakso, ki hoče sovpadati s tem faktorjem: če poskušamo opazovati dogajanje v posameznih evropskih deželah in tudi če poskušamo opazovati status državljana, ki ga opisuje institucionalni traktat Unije. Položaj migrantov ima namreč *paradigmatško* vrednost, saj omogoči radovednemu pogledu podtalni uvid pod površino, v "tajni laboratorij", v katerem vsakodnevno deluje evropska državljanost.

Prepričani smo, da je "državljanstvo bolj neka praksa in proces kot neka trajna oblika" (Balibar 2001: 211; prim. Mezzadra 2002). Natanko iz tega zornega kota se nam zdi bistveno in hkrati eden izmed najboljših načinov, s katerim nam je omogočeno raziskovati turbulenco in ekscesne elemente migracijskih gibanj in upoštevati slednje s subjektivnega vidika prespraševanja samega pojma državljanosti. Tukaj se umeščamo na najbolj oddaljeno točko od kakršne koli

institucionalizirane oblike dojemanja državljskosti, saj skušamo s to kategorijo dojeti instanco subjektov, ki so od te državljskosti distancirani, ali bolje rečeno, trajno oddaljeni zaradi diskriminacije. V prvi vrsti se moramo metodološko ustaliti na tej točki, kajti ta zorni kot postane odločilen tudi pri celovitem razumevanju institucionalnih transformacij državljanstva, ki imajo svoj izvor znotraj nekega polja, globoko odvisnega od subjektivnih gibanj, ki ekscesno presejajo in silijo institucionalno merilo državljskosti k prilagajanju.

V ta namen (in seveda ne zato, da bi pokazali na spontano sovpadanje in težave, ki od tod izhajajo, na sovpadanje aktivizma migrantov in globalnih gibanj) smo predlagali uporabo formule “globalizacija od spodaj” predvsem zato, da bi pokazali na rast vrednosti sodobnih migracij. V trenutku, ko se opusti zgodba o globalizaciji kot prekletstvu tržnega kapitala, multinacionalk in neoliberalizma in se ponovno odkrije geneologija, *skrita zgodba* globalizacije same, v skupku socialnih in političnih gibanj, ki so se odvijala v dolgem loku od devetnajstega stoletja dalje in ne glede na vse poraze, ki so jih ta gibanja doživela, se je celotna zgodba dogajala tako, da je potisnila vse skupaj v združevanje planeta, od proletarskih bojev na zahodu do antikolonialističnih uporov na vzhodu (prim. Hardt, Negri 2000), ne glede na vse to torej, pravimo in verjamemo, da bi morale migracije spadati v to geneologijo. Za nas pomeni govoriti o “migracijskih gibanjih od spodaj” pokazati in prikazati preočitno dejstvo in značaj socialnega gibanja, ki ga dviga in giblje kompleksen skupek subjektivnih instanc, pa tudi postaviti vprašanje glede državljskosti, ki opisuje transnacionalno geografijo kot bistveno bolj drugačno od “vijugastega prostora”, če naj govorimo Deleuzom in Guattarijem, ali od “ploskega prostora”, v katerem krožita blago in kapital. Zavedamo se, da se tako gibljemo na ravni višjih abstrakcij, kljub temu pa vseeno ne nehamo misliti, če naj se poigramo z marksistično govorico, da so te abstrakcije nadvse realne!

Če sedaj ta način opazovanja migracijskih gibanj apliciramo na Evropo, se moramo očitno najprej vprašati – namreč, preden analiziramo mehanizme nadzora in politike, ki se pojavljajo v posameznih deželah in na kontinentalnem nivoju samo zato, da bi se uprli migracijam in jih zamejili z administracijo meja evropske državljskosti – ali niso ta migracijska gibanja tista, ki materialno preobražajo evropske dežele v novem evropskem prostoru z vprašanjem evropske državljskosti. Nam se zdi, da lahko ravno kategorija *postkolonializma*, seveda kritično interpretirana (prim. Mezzadra, Rahola 2003), doprinese odločilni prispevek. Evropski politični prostor, ki ga migracijska gibanja prečijo v vsakodnevem presejanju meja tega, v čemer bi si nekateri želeli videti nedotakljivo trdnjavo, zarisuje “*globalni politični prostor*”. Vse to pa zgolj toliko, kolikor ta gibanja povzemajo zgodbo o združevanju planeta, ki se je začela na

starem kontinentu s kolonialno razširitvijo, ki pa se je znašla v pospešenem in neustavljivem procesu preobrazbe ravno z antikolonialističnimi upori.

Število sodobnih postkolonialnih migracij priča v prid temu, da se ta zgodba nadaljuje še danes. Dejansko gledano (onkraj neposrednih odnosov, ki jih je mogoče zaznati v posameznih deželah, na primer v Angliji ali Franciji) se migracijska gibanja v njihovi kontinuiteti prikazujejo kot zelo težko dojemljiv pojav, če se dojem gradi iz abstrakcij kolonialne zgodovine Evrope. Hkrati s tem pa se gibanja umeščajo, čeprav še enkrat z zelo abstraktnimi izrazi, v skupno linijo kontinuitete z antikolonialnimi boji toliko, kolikor se praktično upirajo tisti domnevni segregaciji, na kateri se je utemeljevala sama epistema kolonialne prevlade (prim. Thomas 1994). Rečeno na kratko in po svoje retorično: če iz zornega kota Evrope govorimo o globalnem političnem prostoru, ki ga konstituirajo migracijska gibanja, je to zato, ker nas migranti na neki način spominjajo in vedno znova opominjajo, kolikšna je v resnici stopnja kompleksnosti konfliktov v sami Evropi, koliko Latinske Amerike, koliko Afrike, koliko Azije, *koliko sveta* je danes prisotnega v Evropi.

Mislimo, da mora biti ta podoba migracijskih gibanj kot socialnih gibanj začrtana z vprašanji državljanosti, vedno prisotna v mislih vsakogar, tudi kadar opisujemo učinke trde diskriminacije – če že ne resnične in prave katastrofe –, ki jo evropske politike ustvarjajo v razmerah, v katerih se gibljejo sami migranti. Ko opazujemo vse to, kar se vsak dan dogaja na mejah Evrope, ne smemo videti na primer samo dejstva, kako poskušajo razne politike te meje utrditi in jih ubraniti pred begunci in migranti, ampak tudi dejstvo, ki se vsak dan in na mnogo različnih načinov dogaja na mejah, da sami begunci in migranti *v resnici uspejo preseči to mejo*. Govoriti o čisto pravi *vojni* se nam zdi v tem primeru nujno glede na neskončno število življenj, ki jih novi režim kontrole meja vedno znova terjaja, s tem da nenehno slepari schengenski sporazum s prilegaječimi se določili. Hkrati s tem pa opozarja intenzivnost trka in soočenja na mejah Evrope, kjer se vsak dan ženske in otroci in možje na begu borijo in izzivajo usodo zaradi življenjskih razmer, katerim se nikakor nočejo ukloniti.

Jasno je, da je v Evropi prisotna težnja po vzpostavitvi čisto pravega *apartheida*, na katerega Etienne Balibar opozarja že veliko časa (prim. Balibar 2001: 68–92). Ta element ne samo, da ni v protislovju z vojno, ki se bije na mejah Evrope, ampak sestavlja pravzaprav njen drugi obraz, njen notranji obrat. Tako kot če govorimo o postkolonializmu, s tem ne izključujemo možnosti identifikacije mehanizmov pretežno kolonialistične narave, tako tudi obravnavani element sestavlja kompleksno sceno, znotraj katere se migranti reproducirajo in delujejo v sočasnem, sodobnem svetu, v katerem živimo tudi mi sami. Še več: Balibarov diskurz se nam zdi še posebej pomemben zato (če

postavimo naglas na položaj migrantov v Evropi, kjer delajo in živijo poleg razno raznih “državljanov” in “meščanov”), ker nazorno prikazuje neko zelo pomembno potezo, ki omogoča definirati pozicijo migrantov kot *paradigmatsko*. Nagnjenje k dekonstrukciji državljanstva, k fragmentaciji univerzalizma, ki je protipomensko označilo specifičen ekspanzivni cikel in produkcijo raznih kvalificiranih figur v pravnem pomenu, razlikovanih v različnih pokroviteljskih pozicijah, ki se spreminjajo glede na pozicijo, ki jo zasedajo v družbi, ne glede na sam status tujcev, ampak in predvsem pa na vedno večjo očitnost, ki preplavlja status “avtohtonega prebivalstva”.

S tega vidika so odločilne oblike, v katerih se v Evropi pojavljata regulacija položaja migrantnih delavcev in načini, kako se poskuša *nataktniti uzda* (pripeljati njihovo delo na proporcije ekonomskih meril skozi pravo) na turbulentne elemente in ekscese, za katere se je dejalo, da so značilni za največja sodobna migracijska gibanja. Na tej točki moramo izslediti dejstvo, da “bivanjska pogodba”, ki veže dovoljenje za prebivanje v neki deželi s pogodbo o delu, ni zgolj neka značilnost najnovejšega italjanskega “zakona Bossi-Fini”, ampak izraža prej kot kar koli drugega nek nagib, ki ga je mogoče zaznati v celotni Evropi. Tovrstna značilnost se pojavlja v priporočilnih pismih in tudi v predlogih o usmeritvi, ki jih je predstavila komisija (COM 2001: 386 def., 11. julija 2001). To je narobna plat tiste tako zelo hvaljene fleksibilnosti, ki mnogo govori o raznih oblikah kompleksnosti, v katerih se je dandanes pojavljala kot neka nova “temeljna norma”, okoli katere naj bi se organiziral trg dela: teoretično je za migrante enako možno prekiniti unilinearen odnos z delodajalcem in iskati novo delo, ista eksponentna možnost tveganja je enaka kot v primeru, če bi se srečali s težavami, ki bi se pojavile v primeru soočenja s tem, čemur čreda birokratov daje ime *deportation order*, ali če bi se znašli v peklu centrov za odstranjevanje.

3. Za to, da bi dali vrednost procesu konstrukcije evropskega državljanstva, torej ne moremo začeti z raziskovanjem na njenih mejah, na robovih odnosov med inkluzijo in ekskluzijo, ki so dejansko vpisani v same odnose politične pripadnosti (Cole 2000). Ravno če izostrimo transformacije, ki jih je sama ideja meje doživela v progresivnem poenotenju raznih migracijskih politik, lahko razumemo “obči prostor” Evrope v vsej njegovi kompleksnosti: kakor skupnost prostorov inkluzivnosti in predvsem ekskluzivnosti, ki se znotraj in zunaj samega evropskega ozemlja razširjajo bistveno dlje od meja navadnih nacionalnih držav. Nekateri avtorji so uporabili izraz *Schengenland* (prim. Walters 2002), da bi opisali heterogen skupek nadzornih praks, ki se izvajajo nad migranti in ki definirajo evropski prostor kot prostor svobode, seveda selektivno rezervirane za izbrance, kot tudi za blago in kapital, za polnopravne državljane, člane Unije, to pomeni za državljane držav članic: skupek vladnih praks in različnih pravnih

statutov, katerih kompleksni režim razgalja odpor tako nacionalnih držav pri znižanju lastne suverenosti kot tudi asimetrije odnosov moči, v katerih in skozi katere se Evropa poskuša konstituirati kot neka samosvoja – malo verjetno – skupna identiteta.

Komunitarna vlada migrantov je kompleksen sistem, v katerem je še vedno koncil tisti, ki razpravlja in izbira tematike glede migracij in azilov, z neenotnimi, a močno zavezujočimi odločitvami za države članice, ki jih morajo vpeljati v svoje nacionalne ureditve. Prenos politik, ki se nanašajo na pravico in notranje zadeve, od tako imenovanega tretjega na prvi steber traktatov (ustanovljenih leta 1997 s podpisom amsterdamskega traktata), bi moral zagotoviti popolno posplošenje teh tematik. Toda ustavni projekt Unije, ki se nanaša na “prostore svobode, varnost in pravico” in ga je predsedstvo pred kratkim predstavilo članom konvencije, nadaljuje niz protislovnih formulacij, iz katerih se sestavlja, predvsem glede točk okoli harmonizacije nacionalnega pravosodja, bolj kot da bi se nanašal na polno posplošenje tematik (čl. I – 41, CONV 820/03, 20. 7. 2003). Gre za neko protislovje, ki je zbledelo predvsem zaradi členov, ki se nanašajo na protiukrepe za dobrobit držav članic pri ohranjanju “javnega reda” in “notranje varnosti” (čl. 6 – II, CONV 614/03, 14. 3. 2003) in zaradi izločanja pristojnosti vrhovnega sodišča, ki naj ne bi “nadzorovalo veljavnosti in proporcionalnosti operacij policije in drugih storitvenih servisov, ki so zadolženi za aplikacijo nekega zakona v državi članici, povrh vsega pa še za imenovanje v primeru izvrševanja neposredne odgovornosti držav članic pri ohranjanju javnega reda in protiukrepov zavoljo notranje varnosti, tako da bi bili ti akti disciplinirani od notranje pravice.” (čl. 9 – II, CONV 614/03, 14. 3. 2003) To pomeni, da vrhovno sodišče ne bo smelo soditi, na primer, aktivnosti, ki jih bosta izvajali finančna policija ali pomorska vojska, to pa zaradi “ciljev, ki jih terja preprečevanje nelegalnega prometa migrantov v mednarodnih vodah”, ki jih predpostavlja italijanska normativa glede migracij (čl. 5 D.P.R. 19. 6. 2003). V kontekstu, v katerem nacionalne zakonodaje presegajo subjektivne pravice migrantov, se glede vprašanj javnega reda in notranje varnosti tako pušča široka paleta možnosti samim avtoritetam, zadolženim za javno varnost; razblinjajo se vse iluzije tistih, ki so mislili, da lahko evropska ustava predstavlja varen element demokratizacije komunitarnih procesov.

Realizacija svobodnega prostora gibanja za vse državljane Unije, ki je določen od schengenskega sporazuma naprej, je terjala politike, ki se ne tičejo izključno držav članic. Sprejem tako imenovanega *aquis* Schengen v nacionalne ureditve držav kandidatk sestavlja enega izmed elementov, pri katerem vztrajajo ustave posameznih kandidatk, da bi premerili merila, ki so zahtevana za vstop v Unijo. Iluzija, ki si je domišljala, da bo ukinitvev “železne zavese”

doprinesla večjo svobodo gibanja, je trajala zelo malo časa (Eskelinen, Liikanen, Osaka 1999), saj se je razblinila zaradi nove zavese, ki jo sestavljajo razni administrativni postopki, vstopne vize in nasilne vrnitve v domače dežele, vse to narajeno ne samo za vstop v Evropo, ampak tudi za še bolj železne zakone glede migracij, ki so jih odobrile razne države članice ob vstopu prvega vala širitve Unije, kot na primer Poljska in Češka. Zunanje meje Evrope so že zdaj zunaj meja Evrope same, saj bodo (kot lahko beremo načrt za upravljanje z mejami onkraj držav članic) prihodnje države članice postale "širok obrambni mehanizem, ki bo odgovoren za varnost v Uniji" (1009/02 FRONT 58 COMIX 398, 14. 6. 2002). Iz te odgovornosti pa ne bo sledila tudi možnost za delavce, ki prihajajo iz teh dežel, da bi se lahko svobodno gibal naokrog po schengenskem prostoru. Svobodno gibanje delavcev bo omejeno za obdobje od dveh do petih let, z možnostjo podaljšanja na sedem let, glede na datum izvedbe širitve. "Novi državljani" bodo uživali samo odsotnost obveznih vstopnih vizumov (privilegij, ki ga že danes uživajo v skladu s evropskimi domenami), ampak bodo kljub temu podrejeni istemu nacionalnemu pravosodju, ki zadeva tako imenovane "zunajskupnostne" (extrakomunitari) državljane.

Če se gleda na širitev Unije v perspektivi procesa konstrukcije evropskega državljanstva, se ta pojavlja kot markirana z realizacijo po fazah, z institucionalizacijo čisto pravih "čakalnic", ki so rezervirane za državljane brez polnomočnih pravic, katerih razlikovalna etiketa, posledično tudi družbena stratifikacija, je določena z omejitvijo polne svobode gibanja. Ta razstavljaljoča selektivnost državljanskih figur je usojena na ponavljanje tudi v naslednjih korakih širitve in bo reproducirala poldržavljanke, katerih čakalnica za vstop v Unijo tvega, da bo markirana s temi istimi mehanizmi in praksami nadzora, ki navznoter in navzven načrtujejo meje *Schengenlanda*, hkrati pa tudi kot protipozicija očrtujejo to, kar se hoče imenovati skupna evropska identiteta. Ne smemo pozabiti namreč, da če so nacionalne meje igrale odločilno vlogo pri konstrukciji simboličnih prostorov identifikacije, potem moramo za retoriko o boju proti migracijam prebrati preočitno identifikacijo "sovražnika", proti kateremu Evropa gradi in utrjuje meje, v migrantskih in begunskih delavcih in delavkah.

4. *Schengenland* torej ni neki "gladek prostor" gibanja, marveč skupek mehanizmov kontrole, ki hkrati združujejo in zavračajo selekcijo in ki določajo globoke spremembe v konceptu meje. Od razmejitvene črte točno določenih geografskih prostorov se je meja spremenila v sitasto cedilo, katerega širitev sovpade s širitvijo pravosodnih statutov tistih, ki bodo prevzeli te prakse mehanizmov nadzora in kontrole (prim. Dietrich 2000).

Če pogledamo teritorialne dimenzije meja, opazimo, da umanjkanje notranjih meja med državami članicami Evropske unije nikakor ne sovpada z odstra-

nitvijo kontrol, ampak pripomore k spremembi njihove narave in hkrati k razširitvi geografskega območja, ki ga pokrivajo. Od “statičnega nadzora” na mejnih prehodih se je prešlo na “dinamični nadzor”, z izbirnim nadzorovanjem, ki pa poteka na zelo razširjenem polju delovanja, kdaj tudi več kilometrov čez mejo. Dogovori o medmejnem sodelovanju, vzpostavljenem za boljši nadzor skupnih meja držav članic, predpostavljajo institucije kot “čezmejno opazovanje in zasledovanje”, “čezmejno dovoljenje nošenja orožja” in ne nazadnje še uporabo “skupnih komunikacijskih sistemov”, ki omogočajo čezmejno preganjanje in čezmejno sodelovanje policijskih enot (Pagannini-Terraciano 2002). Analogna razširitev pojma meja se je dogodila na morskih mejah. Kooperacija policije in vojske pri upravljanju z mejo se je razširila bistveno dlje od teritorialnih voda: sistem nadzorovanja, ki velja med državami članicami Unije (VTMIS) pokriva celotno območje morja med začetno in končno postajo. Ko enkrat odkrijejo neko ladjo, jo sistem nadzoruje v sodelovanju z ladjami in letali, ki krožijo tam okoli. Poleg tega je v uradnih dokumentih Unije mogoče prebrati, kako tudi nadzor nad posamezniki poteka vedno bolj v čezmejnih dimenzijah. Poleg skupnega schengenskega informacijskega sistema, kamor vnašajo podatke o tujih državljanih, ki so označeni kot “nevarni” ali “izgnani” ali “zavrjeni”, nameravajo uvesti skupen sistem podatkov glede vize. Predlog o globalnem načrtu za boj proti nelegalnim migracijam namerava vključiti tudi “biometrične podatke” prosilca vize (C 142/02, v GU Evropskih skupnosti 14. junija 2002). V praksi to pomeni prehajanje k vsem tistim identifikacijskim sistemom, kot npr. fotodatiloskopskih odvzemom (prstnih odtisov), ki bodo uporabljeni v trenutku vstopa v katerokoli državo, vključeno v Schengen. Takšni prijemi so funkcionalni za določeno institucijo, ki se bo ukvarjala z arhiviranjem podatkov ljudi iz tretjega sveta, za katero se govori, da bo zelo uporabna pri procesu vračanja tujcev nazaj v rodne dežele (Schengenski katalog; nadzor zunanjih meja: odstranitev in sprejem, DG H 28. februarja 2002).

Nadzor po izbiri in po osebi, ločene in ograjene vhodne in izhodne cone v pristaniščih in na letališčih, arhivi nezaželenih državljanov tretjega sveta – vse to ne načrtuje zgolj neke teritorialne ločenosti, ampak pravo *biografično* ločenost, in prav glede na to se evropske politike o migracijah nagibajo h konfiguriranju vedno bolj zapečatenih sil kontinuitete, sil, ki predstavljajo mehanizme oblasti tako navzven kot navznoter same Evrope. Načelo “osebnih zakonov”, kakor ga je mogoče prebrati v starih zakonskih priročnikih imperijev (Rimski, 1918: 136), predstavlja danes nadzorni mehanizem, ki sledi migrantom od domače dežele do ozemlja Unije. Najbrž najbolj paradigmatična institucija posebnega statuta, ki se tiče migrantov iz vzhodnih dežel, so centri za odstranjevanje tujcev in centri za tiste, ki čakajo na vizo ali azil. “Centri začasnega pri-

držanja” in “centri za identifikacijo” za prosilce azila (čl. 14 d.lgs n. 286, 25. julija 1998; čl. 32.3, legge n. 189, 30. julija 2002) sestavljajo čisto prave “nikogaršnje zemlje”, ki so ločene in svobodne od principov, ki vladajo v vladajočem zakonodajnem sistemu (formalno racionalnost instituta čuva zakonodajni nadzor prave mere), to so cone, v katerih je osebna svoboda omejena ne zaradi resničnih prekrškov, ampak zaradi gole administrativne neustreznosti, ali kot v primeru prosilcev azila, ne da bi sploh prišlo do administrativnega prekrška (prim. Rigo 2002).

Najnovejši predlog, ki ga je predlagala angleška vlada, obljublja možnost, da bi tovrstne centre prestavili zunaj meja Unije, v dežele, kot sta Albanija ali Hrvaška, ob poteh, po katerih migranti hodijo v Evropo. *Transit Processing Centres* (TPC) bi morale upravljati mednarodne organizacije, npr. Mednarodna organizacija za migracije ali Vrhovna komisija Združenih narodov za begunce; združeni bi morali biti “conami za regionalno obrambo”, ki bi bile tudi v deželah tretjega sveta. Tja bi pošiljali vse tiste, ki ne bi ustrezali uradni definiciji begunca, ne glede na to, da v resnici potrebujejo zaščito. Poleg tega preračunavajo možnosti, da bi lahko centri hranili tudi ilegalne migrante, ki so bili ustavljeni na poti do Evrope.

V nekem pismu angleškega premiera grškemu predsedstvu Unije je mogoče prebrati, da je upravičevanje takega načrta omogočeno z možnostjo učinkovitejše politike obrambe pred begunci in povrh vsega še z zmanjševanjem vzrokov, ki vodijo prosilce azilov na pota ilegalnega prečkanja meje v Evropo (ker so jim pač legalna pota zaprta). Predvsem druga točka se zdi precej zaigrana, saj je prava novost, s katero že eksperimentirajo v posameznih deželah, npr. v Nemčiji ali na Poljskem, predvsem v možnosti pošiljanja prosilcev azila v *Transit Processing Centres* za obdobje, ki je potrebno za dosledno vrednotenje njihovih prošenj, ne glede na to, ali so prosilci že dospeli na recimo angleško ozemlje. V istem pismu je mogoče prebrati tudi določen ekonomski vzgib, po katerem omenjeni načrt predpostavlja znižanje stroškov upravljanja od 10.000 \$ na leto za posameznega begunca na 50 \$ na leto za posameznika, skratka, drastično manj denarja, pravi pisec pisma. Predlog angleške vlade za skupno obravnavanje “problema beguncev” v Uniji je vzbudil nemalo isker v mednarodnem tisku. Evropska zbornica je na zadnjem vrhu v Solunu (čeprav se ni jasno izrazila glede predloga angleške vlade) povabila “naj se zbornica poglobi v vsa področja, ki bi izboljšala razmere za osebe, ki potrebujejo pomoč in zaščito pri sprejemu v EU, ter bi tako omogočila bolj urejen in nadzorovan pretok v samo Unijo in hkrati, preučevanjem dežel, od koder prihajajo ti ljudje, boljše kapacitete obrambe v samih deželah, od koder je pritok največji.” (Sklepi predsedstva – Solun, 19. in 20. junija)

Deteritorializacija pravic se torej postavlja v liniji kontinuitete s principi "osebnostnih pravic", katerimi se vzpostavljajo *biografične* meje, ki jih migranti nosijo na sebi in s seboj in ki se reproducirajo v nacionalnih zakonodajnih ureditvah. Predvsem "posebna pravila", s katerimi obravnavajo tujce v kazenskih postopkih, so tista, ki meglijo proces internacionalizacije meja. To ni pravi kraj, kjer bi lahko dali vso analitično težo zakonodajnim mehanizmom, ki so rezervirani za tujce, tudi ne načinom, kako ti mehanizmi vplivajo na samo osebno svobodo. Ne glede na to pa, če pogledamo glavne težnostne linije, lahko opazimo visoko stopnjo naraščanja administrativnih sil, usmerjenih na kazenske postopke in visoko stopnjo sovpadanja kazenskih institutov in administrativnih pisarn. Vse to jasno začrtuje poseben režim, ki je v celoti sklenjen v preganjalni instituciji in ki sledi neki logiki preprečevanja, ki je najizrazitejša v primerih varnostnih ukrepov. V tem smislu zelo paradigmatično izstopajo očrti, ki jih je vključila italijanska normativa novih zakonov: zakon št. 189, 30. julija 2002 ("Bossi-Fini"), ki vzpostavlja skoraj avtomatsko izključevanje vseh tistih, ki so bili kakorkoli kazensko obsojeni ali so že prestali kazenski postopek (čl. 14, zakon št. 189, 30. julija 2002). Vse to spominja tudi na mehanizem "dvojne kazni", ki ga prakticirajo v Franciji in ki velja za migrante in tujce brez listin. Še bolj pomenljiv pa se prikazuje mehanizem, ki ga je vpeljal člen št. 12.3 *quater* tega zakona, ki pravi, da sodnik razpolaga z možnostjo sodbe, na katero izgnani tujec ne more vplivati – ne z ugovorom, ne s pritožbo.

Administracija pravice tujcev pomeni, da so mu odvzeta vsakršna zagotovila, ki bi mu jih lahko nudila ustava, vse to pa za dobro nekega upravljanja s človeškimi življenji, ki omogoča javnim avtoritetam koherentno obrambo javnega reda. Skratka, to pomeni, da je regulacija pravic migrantov prenesena na tista temačna področja, na katera državna sodišča nimajo nobenega vpliva zaradi ekskluzivnosti obravnave tega predmeta na evropskem sodišču. V ta namen pridejo prav nekatere refleksije, ki so jih izvedle analize kolonialne izkušnje, saj so tam prevladujoča kriminalna dejanja, ki so jih zagrešili vladajoči, avtomatsko padla iz sodišča, zadolženega za pravice vladajočih, na posebno sodišče administrativne narave; še bolj skratka: pravica se je *birokratizirala* (prim. Martone 2002). Diferenciacija, ki je sledila iz kodeksnih principov univerzalnosti zakonodaje, ni merila na izključevanje pravic tujcev, ampak prav na ločene pravice za *državljane* imperija in za *vladane* v kolonijah.

Ne bi bilo mogoče razumeti razlogov, na videz protislovnih, ki omogočajo v *Schengenlandu* sožitje svobode gibanja in trgovanja z mehanizmi nadzora svobode gibanja posameznikov, če ne bi upoštevali vloge, ki jo igrajo meje v vladanju ekonomskih in družbenih odnosov. Govorilo se je že o fenomenu "brzdanja" ali "uzdanja" dela migrantov, ki ga producirajo institucije, kot na primer

tiste, ki izdajajo dovoljenja za prebivanje v določeni deželi Unije. Če se gleda na migracijske politike v njihovi kompleksnosti, je mogoče prepoznati težnostne linije neke čisto prave *migracijske ekonomske politike*, ki jo Evropa uresničuje z nadzorom svojih lastnih meja in s pomočjo, ki ji jo dajejo tretje dežele Unije tako, da omogočajo boljši nadzor za skupno stvar “boja proti ilegalnim migracijam”, kakor temu pravi evropska birokracija. Tovrstne pomoči se prenašajo predvsem na spodbujanje projektov, kjer migranti delajo za “določen delovni čas”, predvsem pa se nanašajo na migrante iz tistih dežel, katerih sodelovanje je bilo označeno za “zadovoljivo” in skozi katere se vstopne kvote merijo s sezonskimi delavci ali s tistimi delavci, ki imajo “medmejno” delovno dovoljenje – vse to pa predstavlja pogodbeno delo, ki se bistveno razlikuje od običajnih, veljavnih državnih pogodb o delu (Bell 2003). Tovrstni mehanizem omogoča diverzifikacijo zakonodajnih sistemov v funkcionalne enote, ki reproducirajo delovno silo skrajno fleksibilne narave, ki se zlahka prilagaja zahtevam produkcije in obenem znižuje stroške in čase produkcije na minimum z zakoni o dovoljenjih za začasno bivanje, ki se ostro razlikujejo od zakonov o stalnem bivališču.

Vsemu temu moramo dodati še to, da je proces širjenja Evrope skupaj s procesom ukinitve vizumov nekaj, kar je določeno z zakonodajno situacijo, ki se razlikuje za tuje državljane in državljane držav kandidatk. Za slednje je gibanje po schengenskem prostoru nekoliko olajšano glede na tuje državljane, ki potrebujejo vizum, zato je to olajšanje treba brati v smislu boljše konkurenčnosti na evropskem trgu dela, še posebej pa, če vzamemo pod drobnogled dinamike vsega tega, kar se dela na področjih t. i. neformalne ekonomije. Kooperacija tretjih dežel Unije v “boju proti ilegalnim migracijam” se dogaja “sporazumom o vključevanju”, ki jih obvezuje, naj vrnejo izključene tujce na meje Unije, pa čeprav so bili le na poti po njihovem ozemlju do svojega dela. Te dežele se pečatijo s tistimi deželami, od koder prihajajo migranti, in s tem določajo to, čemur se pravi “izključitveni tokovi” in katerega ureditveni red je tako obsežen, da upravičeno govorimo o čisto pravih populacijskih premikih, vzrok pa so ravno volje posameznikov, ki se premikajo. Evropa se zavaruje s tovrstnimi mehanizmi in hkrati vzpostavlja konkretno možnost izključevanja “nezaželenih” tujcev z ozemlja držav članic oziroma možnost izključevanja vseh tistih, ki so ponovno padli v ilegalnost zgolj zaradi tega, ker so pač izgubili delo.

5. Poskušajmo sedaj premleti še debato o evropski ustavi skozi zorni kot migrantov, ki jih bodo navsezadnje nekateri deli ustave obravnavati. Ne glede na zasluge vzdržanih političnih pozicij je treba izpostaviti specifično prednost *analitičnega* pristopa tistih, ki so sodelovali pri vsebinski kritiki dodatka k ustavni listini Unije, torej Dieterja Grimma in Josepha H. H. Weilerja. Točka, ki sta jo izpostavila omenjena, se dotika dejstva, da evropska ustava v materi-

alnem smislu, če naj povzamemo klasično pravno izrazoslovje iz devetnajstega stoletja, že obstaja. To dejstvo pogosto omogoča dokaj objektiven vpogled v perspektivo t. i. multilevel constitutionalism – ta se nahaja na vozlišču ustavnih krogov različnih dimenzij in dometa, ki konkretno definirajo evropski politični prostor, in registrira in potiska naprej deartikulacijo klasičnega pojma ustavnega reda (prim. Mayer–Pernice 2003). Pomenljivo je opazovati procese premeščanja bistvenih funkcij suverenosti, pri katerih smo se že poprej začasno pomudili. V prvi vrsti pa vse tiste funkcije, ki zadevajo nadzor nad mejami, saj je videti, kot da slednje začrtujejo (hkrati s kompleksno geografijo migrantskih premikov) neki evropski prostor, ki je precej bolj občutljiv do golega seštevka vseh ozemelj različnih evropskih dežel. Še več: za tovrstne procese se zdi, kot da sledijo materialno začrtanim smerem, ki so jih zarisala migrantska gibanja, čeprav se v končni instanci izkaže, da je to zasledovanje bistveno bolj *odvisnost* od migrantskih gibanj, kot bi se zdelo na prvi pogled.

Migrantske politike, ki so se oblikovale v Evropi po letu 1989, ko so se zavozlale različne instance (nacionalne, komunitarne, nadsacionalne), omogočajo torej izostritev pozornosti na velike spremembe v položaju suverenosti, političnega prostora in državljanosti. Če povrh vsega vzamemo namig Josepha H. H. Weilerja zares: če človek v “ustavni tolerantnosti” identificira – v sprejemanju drugega “v njegovi drugačnosti” – “normativni kriterij evropskega federalizma” postustavnih oblik (Weiler 2003: 34–36), potem ni mogoče sklepati, da je položaj migrantov zares tisti teren, na katerem se bodo tovrstne politike izkazale. Ni treba vztrajati dlje pri omenjenem dejstvu, da je ta položaj migrantov še daleč od tega, da bi vseboval “ustavno toleranco” (kaj šele kaj drugega!), ko pa stoji na praznih pravicah, ki jih simbolizirajo premnogi centri za odstranjevanje tujcev, ki so nastali v schengenskem prostoru v okviru tega, kar smo imenovali ekonomija migracijskih politik.

Vse preveč očitno postaja, da se tu odpira dober teren za gibanja in politični boj, ki iz teh gibanj izhaja: nobeno razumevanje evropske državljanosti ne more imeti smisla, če ne vključuje (tako teoretično kot politično) vprašanja *meja* tovrstnega državljanstva. Prav tako je očitno, da diskurz, ki smo ga poskušali razviti tukaj, nima prav nobene zveze z raznimi različicami *evroskepticizma* (še posebej glede socialnih politik), ki ciljajo na neko ponovno vzpostavitev nacionalnih prostorov. Bolj kot to se mi zdi, da so migrantska gibanja tista (ko se jih upošteva kot socialna gibanja v polnem pomenu), ki omogočajo doje-manje Evrope kot prostora, v katerem je treba znova premeriti in premisliti politično akcijo za vse to, kar nam govorijo, da bo nova pozicija dela na kontinentalni ravni - tako za razmerje Evrope s “svetom” kot tudi za globoko spreminjanje, ki preplavlja raven *pripadnosti*.

Čisto na koncu bi se radi ustavili na tej zadnji točki. Prepričani smo, da kadar se dojame pripadnost kot zgolj sinonim za “naturalizacijo”, se takoj pojavi za migrante problem državljanosti v vseh možnih protislovnih oblikah, v kakršnih jo je mogoče misliti, še posebej pa v reprodukciji enoumne koncepcije pripadnosti s ponavljanjem enega in istega pogleda, ki vidi državljanost kot zgolj neki obrat suverenosti. Nam se zdi, ravno nasprotno, da ravno problematizacija pripadnosti, gradnja javnih sfer, transnacionalnih socialnih prostorov v izkušnjah migrantskih gibanj konstituirajo neko spodbudo k razmišljanju o državljanosti v drugačni perspektivi, mereč bolj na gradnjo zagotovil, ki izhajajo neposredno iz formalnega statusa državljanosti, implicitno prisotnih tudi v samem konceptu “podržavljanja” migrantov – tako kot v mnogih drugih diskurzih o “pravični Evropi” ali Evropi kot nekem novem demokratičnem prostoru.

Ni naključje, da se pod teoretičnim profilom ta red misli pozitivno križa z nekaterimi najbolj zanimivimi razvojnimi linijami sodobnega evropskega radikalnega feminizma, ki – čeprav pod institucionalnim profilom – je še vedno že kar nekaj časa usmerjen k naporu predstavljanja neke “fleksibilne državljanosti” (prim. Braidotti 2002). Dejstvo je, da je feminizem, dojet kot teoretična praksa in tudi kot skupek socialnih gibanj, še vedno odličen laboratorij problematizacije politične pripadnosti in predstave o subjektu, ki tej pripadnosti pripada. Iz tega laboratorija je mogoče izpeljati določene namige, ki so lahko odločilnega pomena pri razvoju neke kritične politične teorije, ki se namerava preizkusiti s celoto težav, ki jih predstavljajo migracijska gibanja; že danes se v vsakem primeru pojavlja raziskovanje ženskih migracij, kot zelo zanimivo (prim. Kofman et al. 2002).

Doživeti piramidno dekompozicijo pripadnosti, proces, ki se ne tiče samo migrantov, kot potencialno pozitivno pozicijo, v kateri si je mogoče predstavljati neko novo obliko politične akcije in celo neko novo govorico pravice: to je izziv, pred katerega nas danes postavljajo migrantska gibanja v Evropi. Sprejeti ta izziv nam ne preprečuje, da bi se do konca potrudili, s strastjo, v boju proti specifičnemu mehanizmu socialnega izključevanja ali za vzpostavitev pravice migrantov do glasovanja na občinski ravni v posameznih mestih. To, za kar se je najbrž vredno se truditi in za kar je treba delati, je ideja nekega *sistema bojev in pravočasnih vračanj udarcev*, ki bi lahko na evropski ravni našla parcialne sinteze v velikopoteznih projektih, npr. za regularizacija migrantov, dajanje dovoljenj za bivanje in delo in za razširitev političnih pravic vsem tistim, ki prebivajo v Evropi, ne glede na njihovo nacionalnost. Samo pod temi pogoji se nam zdi možno, da bi bilo mogoče zagnati vsa tista gibanja ponovne rearticulacije evropske državljanosti, ki sestavljajo drugo plat, nepogrešljivo ukini-

teve Držav moči, v kateri je Etienne Balibar nakazal pogoj za premislek o vlogi Evrope v globalnem svetu (prim. Balibar 2003).

Prevedel Mirt Komel

LITERATURA

- AA.VV. (2002): *Die Globalisierung des Migrationsregimes. Zur neuen Einwanderungspolitik in Europa*, Materialien für einen neuen Antiimperialismus, H.7.
- Balibar, E. (2001): *Nous citoyens d'Europe? Les frontieres, l'Etat, le peuple*, La Decouverte. 4, Paris.
- Braidotti, R. (2002): *Nuovi soggetti nomadi*, luca sossella editore, Roma.
- Castles, S. - Miller, M. J. (1998): *The age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, second edition, The Guilford Press, New York.
- Cole, P. (2000): *Philosophy of Exclusion. Liberal Political Theory and Immigration*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- DeGiorgim A. (2002): *Il governo dell'eccedenza, Postfordismo e controllo della moltitudine*, Ombre corte, Verona.
- Dietrich, H. (2000): *Regime di controllo delle frontiere e nuove migrazioni nell'Europa di Schengen. Il caso tedesco*, in S. Mezzadra - A. Petrillo (a.c.di), *I confini della globalizzazione. Lavoro, culture, cittadinanza*, Manifestolibri, Roma.
- Eskelinen, H. - Liikanen, I. - Oksa, J. (1999): *Curtain of Iron and Gold. Reconstructing Borders and Scale Interaction*, Aldershot, Ashgate.
- Hardt, M. - Negri, A. (2000): *Impero*, trad. It. Rizzoli, Milano 2002.
- Kofman, E. et al. (2000): *Gender and International Migration in Europe, Employment Welfare and Politics*, Routledge, London - New York.
- Maciotim M. I. - Pugliese, E. (2003): *L'esperienza migratoria. Immigrati e rifugiati in Italia*, Laterza, Roma-Bari.
- Martone, L. (2002): *Giustizia coloniale. Modelli e prassi penale per i sudditi d'Africa dall'eta giolittiana al fascismo*, Novene, Napoli.
- Mayer, F. - Pernice, I. (2003): *La Costituzione integrata dell'Europa*, in G. Zagrebesky (a cura di), *Diritti e Costituzione nell'Unione europea*, Laterza, Roma-Bari.
- Mezzadra, S. (2001): *Diritto di fuga. Migrazioni, cittadinanza, globalizzazione*, Ombre corte, Verona.
- Mezzadra, S. (2002): *Diritti di cittadinanza e Welfare State. Citizenship and Social Class di Tom Marshall cinquant'anni dopo*, in T. H. Marshall, *Cittadinanza e classe sociale*, Laterza, Roma-Bari.
- Mezzadra, S. - Rahola, F. (2003): *La condizione postcoloniale*, in "Derive Approdi", 2003, 23.
- Moulier Boutang, Y. 1998, *Dalla schiavitù al lavoro salariato*, trad. It. Manifestolibri, Roma.
- Paganini, V. - Terraciano, U. (2002): *Immigrazione. Evoluzione normativa e dispositivo operativo*, in C. B. Menghi (a cura di), *L'immigrazione tra diritti e politica globale*, Giappichelli, Torino.
- Papastergiadis, N. (2000): *The Turbulence of Migration. Globalization, Deterritorialization und Hybridity*, Polity Press, Cambridge.
- Rigo, E. (2002): *Razza clandestina. Il ruolo delle norme giuridiche nella costruzione di soggetti razza*, in C. B. Menghi (a cura di), *L'immigrazione tra diritti e politica globale*, cit.
- Romano, S. (1918): *Corso di diritto coloniale*, Athenaeum, Roma.
- Sassen, S. (1996): *Migranti, coloni, rifugiati. Dall'emigrazione di massa alla fortezza Europea*, trad. It. Feltrinelli, Milano.
- Sayad, A. (1996): *La doppia pena del migrante, Riflessioni sul "pensiero di Stato"*, in "aut aut", 275.
- Thomas, N. (1994): *Colonialism's Culture. Anthropology. Travel and Government*, Princeton University Press, Princeton (NY).
- Waltersm, W. (2002): *Mapping Shengenland: Denaturalizing the Border*, in "Environment and Planning D. Society and Space".
- Weiler, J. H. H., (2003): *Federalismo e costituzionalismo: il "Sonderweg" europeo*, in G. Zagrebesky (a cura di), *Diritti e Costituzione nell'Unione europea*, cit.